

концепцію журнального видання – 15 б. Наступний етап – підрахунок балів і визначення переможців (перше, друге і третє місце). Залік виставляється усім студентам за рейтинговою системою на підставі активної участі у практичних заняттях, якісному виконанні індивідуальних та самостійних завдань, презентації власного журнального видання.

Однією з особливостей журналістської освіти є те, що вона більшою мірою, ніж будь-яка інша спеціальність, повинна будуватися на засадах "... рольової гри, диспуту, імітації справжньої інформаційної діяльності" [2, с. 76], – саме тому, на нашу думку, проведення заліку у формі конкурсу-презентації відповідає новаціям, які постійно впроваджуються у цю галузь освіти. Окрім того, розробка концепції власного журнального видання з обґрунтуванням не тільки його змістового наповнення, але й певних економічних чинників його виходу (позиціонування на ринку видань, обсяг видання і наклад примірників, періодичність виходу, формування редакційного складу тощо) моделює реальну виробничу ситуацію, коли журналіст "... повинен вміти рахувати, вміло продати свій товар, знайти вигідну рекламу і мецената" [1].

Отже, "... не викликає сумнівів, що в професії журналіста мають значення не тільки знання, але й практичні, прикладні вміння. Фахівця в редакції оцінюють не лише за тим, що він знає, алейщореальновмієробити. Відтак, унавчальному процесі студента слід навчати того, що йому доведеться робити після закінчення університету. У навчальному процесі мають бути змодельовані ті виробничі ситуації, у які він потрапить як зрілий журналіст" [2, с. 40].

Як засвідчує досвід, правильно поставлений контроль навчальної діяльності студентів дозволяє викладачу оцінювати отримані ними знання, уміння, навички, вчасно надати необхідну допомогу і домагатися поставлених цілей навчання. Усе це в сукупності створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей студентів і активізації їхньої самостійної роботи на заняттях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Здоровега В. В. Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини / В.В. Здоровега // Дзеркало тижня – 2000. – № 39. – 6 жовтня. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/pidgotovka_zhurnalistiv_poglyadi_zboku_i_zsereдини.html
2. Михайлин І.Л. Журналістська освіта і наука: підручник / І.Л. Михайлин. – Суми: Університетська книга, 2009. – 336 с.
3. Різун В.В. Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття / В.В. Різун // Наукові записки Інституту журналістики. – 2004. – Т. 16. – С. 6–13. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1338>
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.

Л. А. Копилова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(м. Харків)

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІКАЦІЙ КОСМІЧНОЇ ТЕМАТИКИ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

В ХХІ веке происходит процесс дальнейшего развития русского литературного языка и декілька тисяч років тому, космос та космічні об'єкти викликають особливий інтерес у суспільстві. ХХ століття ознаменувалося бурхливим технічним прогресом та початком ери космонавтики. Те, що на початку століття здавалося недосяжною мрією, в його середині стало реальністю: запуск першого супутника, політ першої людини в космос. Цікавість людей до космічних відкриттів та подій не згасла з часом, а лише підсилилася завдяки ЗМІ, що торкаються цієї теми. Тема космосу залишається дещо утаємниченою, адже саме відповідна сфера діяльності людства не є частиною повсякдення, а суспільну думку значною мірою формують передусім засоби масової інформації, зокрема друковані видання. З огляду на вищесказане, актуальність цієї статті полягає у вивченні особливостей відображення ЗМІ теми космічного, щодо якого більшість представників людської спільноти не має власного емпіричного досвіду. Відповідно, актуальним є вивчення теми космічного на сторінках друкованих видань України в період незалежності, оскільки Україна, за світовими показниками, – космічна держава.

Мета статті полягає в аналізі українського друкованого видання „Интересная газета” блоку D „НЕВЕРОЯТНОЕ”, котре виявляє постійний інтерес до теми космічного, з огляду на мовностилістичні особливості текстів, зокрема тропи, використання яких прямо пов’язане з домінуванням наукового чи паранаукового дискурсів у журналістських матеріалах.

Спеціальних досліджень, присвячених саме подачі у ЗМІ теми космонавтики, на теренах України досі немає, тож спиратимемося в роботі на дослідження тропів, здійснене в межах інших наукових галузей, передусім літературознавства та мовознавства. Серед учених, котрі працювали в цьому напрямку, можна назвати таких, як І. К. Білодід [1], О. А. Галич [2], А. П. Коваль [4], Д. Є. Розенталь [5] та ін.

Одним із перших видань у незалежній Україні, що почало системно висвітлювати космічну тематику, є „Интересная газета”, яка видається з 1993 року та поділяється на декілька блоків. Блок D „НЕВЕРОЯТНОЕ” вміщує матеріали, присвячені питанням космосу та дотичних до нього наукових і паранаукових гіпотез. „Интересная газета” блок D „НЕВЕРОЯТНОЕ” (тут і далі „ИГ”-D-„Н”) №1 (64) за 1999 рік [3] містить у собі чотири матеріали, присвячені космічній тематиці.

З огляду на те, що статті „ИГ”-D-„Н” №1 (64) за 1999 рік стосуються різних вузьких питань у межах космічної тематики, доцільно розглянути всі матеріали такого типу та проаналізувати їх на наявність тропів. У статті „Венеру ожидает экспансия земель” викладається гіпотеза про можливість переселення земель на Венеру, а також автор коротко описує, спираючись на наукові розробки, підготовку вченими цієї планети та інших космічних об’єктів до переселення туди представників людської цивілізації. У публікації „Взгляд из Вселенной” стисло розповідається про спостереження космонавтами з шатлу об’єкту невідомого походження, що мав схожість з людським обличчям. „Откуда взялись НЛО” – матеріал, присвячений гіпотезі помилкового сприйняття конструкцій, створених земними вченими, як непізнаних літаючих об’єктів. Публікація „А может, пришельцы действительно живут среди нас?” інформує читача про гіпотезу щодо існування цивілізації в сузір’ї „Діви”. Цивілізація „умичан”, як називають її на сторінках видання, схожа з нашою, а шість її представників мешкають зараз на Землі.

Перш за все слід визначитися з колом тропів, які є найбільш важливими для журналістських матеріалів космічної тематики: це епітет, уособлення, порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола та літота.

Виходячи з того, що всі чотири статті торкаються різних проблем позаземного існування, в кожному матеріалі використовується власний набір мовностилістичних засобів, зокрема тропів, зумовлених співвідношенням наукового та паранаукового дискурсів.

Одним із постійно вживаних тропів у названих статтях є епітет. Він дає змогу читачеві образно уявити ті чи інші космічні об’єкти або явища, які читач немає змоги побачити особисто. Так, епітети „уменьшенная и утрированная копия” [3], „как своеобразный „SOS” [3], „оптимальные параметры” [3], „наиболее здравомыслящие людские особи” [3], „пытливые умичане” [3], „со специально сконструированных высотных воздушных шаров” [3], „эта шпионская операция” [3], за класифікацією Олександра Галича, відносимо до контекстуально-авторських, оскільки саме вони підкреслюють риси, які є характерними для об’єктів „у тому конкретному контексті, в якому про цей предмет згадується” [2, с. 217–218].

Епітети, котрі О. Галич виокремлює як *постійні*, тобто ті, які виділяють не характерну рису конкретного предмета, а загальні риси предмета, – рідко вживаються в аналізованих журналістських матеріалах: „изображение человеческого лица” [3]. Це зумовлюється тим, що космічні об’єкти, які є недостатньо дослідженими і про які соціум не має чітких уявлень, важко охарактеризувати за допомогою усталених означень.

Прикрашальні епітети роблять мову журналістських текстів космічної тематики більш виразною та образною. Оскільки ці тексти є дещо переобтяженими термінами та маловідомими читачу поняттями, щоб полегшити сприйняття, у них використовуються емоційно-образні лексеми. Серед них такі: „живительный кислород”, „об интересной теореме” [3], „пытливые умичане” [3], „необычную телеграмму” [3], „подлинную природу” [3]. Наведені епітети дають змогу читачеві через земні поняття краще уявити те, до чого особисто неможна доторкнутися.

Епітети, що не лише виокремлюють певну рису предмета, але й підсилюють її значущість, називають посилювальними. До таких епітетів належать: „глобальному переселенню” [3], „в опасную фазу” [3], „могущественный самостоятельный фактор” [3], „естественные ограничения” [3], „благоприятные условия” [3], „серьезную попытку” [3], „на высокой ступени развития” [3], „совершенных приборов” [3], „сверхсекретная операция” [3], „главной неожиданностью” [3] – вони підкреслюють важливість явищ та предметів, що відображаються у статтях.

Прикладом характерологічних або пояснювальних епітетів у текстах, що вивчаються, є: „гигантскую сферу” [3], „оптимальные параметры” [3], „грядущего кризиса” [3], „небольшой городок” [3], „философские воззрения” [3], „земным ученым” [3], „детальной карты” [3], „подробные географические карты” [3], „со специальными фотокамерами” [3], „серьезными проблемами” [3], „к досрочному прекращению” [3], „первоначальной цели” [3], „шпионская операция” [3]. Такі епітети пояснюють, характеризують і підкреслюють ознаку предмета чи об’єкта, про який ідеться. У матеріалах, що пов’язані з космічною тематикою, характерологічні або пояснювальні епітети відіграють роль певного уточнення для читача. Ця група епітетів у текстах космічної тематики дає змогу читачеві більш однозначно розуміти матеріал та водночас викликає довіру.

Тож шляхом визначення частоти використання епітетів та виконуваних ними функцій у публікаціях космічної тематики було встановлено: видання подає матеріали досить образно, маючи за мету зробити описувані явища чи гіпотези зрозумілими для непередготовленого читача.

Для описання гіпотез чи явищ у публікаціях у межах космічної проблематики також часто вдаються до порівнянь. Такий лінгвостилістичний прийом дає змогу читачеві краще усвідомити абстрактні реалії завдяки їх конкретизуванню та порівнянню із чимсь знайомим і земним. Наприклад: „наша планета, по сути, представляет собой автономный „космический корабль” [3], „производит и потребляет энергию, эквивалентом которой можно считать „содержимое” примерно...” [3], „и человеческий социум, и колонии бактерий” [3], „по сути, колония микроорганизмов – уменьшенная и утрированная копия нашей цивилизации” [3], „просматривается на примере гриба-слизевика” [3], „сделают нас глупее гриба-слизевика” [3], „миг в сравнении с возрастом человечества” [3], „оно огромно – размером со 150 наших Солнц” [3], „жизнь на Умо схожа с нашей, а умичане схожи с некоторыми землянами” [3], „на трех из них обнаружили формы жизни, сходные с умичанскими” [3], „этими языками умичане владеют, словно родным” [3], „их письма можно сравнить с работами Леонардо да Винчи” [3]. Порівняння в текстах, що розповідають читачеві про космічні явища, дають більш чітке уявлення про відображувані поняття, розміри, об’єкти і т. п. Для реципієнта важливо відтворити у своїй уяві описуване в журналістському повідомленні, зважаючи на те, що космічні уявлення формуються здебільшого завдяки ЗМІ, і троп – порівняння – допомагає пояснювати далекі матерії земними поняттями.

Метафора є одним із найуживаніших тропів у журналістських текстах. Саме завдяки йому можна виразити велику кількість думок, почуттів, емоцій та виявити своє ставлення до описуваного явища. Метафору не обійшли своєю увагою і повідомлення космічного спрямування. Прикладами виступають: „встав однажды на путь технического прогресса” [3], „человечество эволюционирует с непостижимой для космических масштабов скоростью” [3], „от некоторых клеток начинает поступать сигнал тревоги” [3], „как своеобразный „SOS” [3], „к сигнализирующему лидеру сползаются остальные клетки” [3], „они катапультируются на расстояние до 12 метров” [3], „пораженные увиденным эксперты” [3], „этот „портрет” никто не видел раньше” [3], „их планета покрыта лесом антенн” [3], „самых отдаленных уголков Вселенной” [3], „шары были переброшены на базы” [3]. Більшість явищ, пов’язаних із космосом, не мають власної назви, оскільки самі явища не є вивченими та науково поясненими. Оскільки офіційні дані щодо космічних реалій є недоступними для широкого загалу або взагалі відсутніми – ЗМІ залишається відображувати явища описово. Метафора ж дає описове найменування поняття чи явища, які власного не мають, тож використання цього тропу є дуже доречним у розглядуваних текстах. На думку І. К. Білодіда, метафора має бути зрозуміла не лише мовцеві, а й тому, хто її сприймає [1], – і це є важливим аспектом, адже незрозумілість метафоричного вислову напряму пов’язана з розумінням матеріалу загалом.

Тексти, що розглядаються, містять у собі інформацію, яка дещо руйнує уявлення про суспільство і його устрій, а також подають дані, які не можна однозначно трактувати і які являють собою скоріше припущення без належних доказів.

Ще один вид тропів, який виокремлюють, називаючи по-різному, різні автори, – персоніфікація (уособлення, прозопопея) – заміщення живого неживим [2, с. 215], – є часто вживаним у досліджуваних текстах. Прикладами уособлення в публікаціях космічної тематики можуть слугувати: „*вырвутся микроорганизмы*” [3], „*преобразования приобрели „взрывной характер*” [3], „*пришли калькуляторы*” [3], „*умирающий Древний Рим, посылавший армии*” [3], „*претендент на колонизацию – Венера*” [3], „*лицо*” *имеет способность произвольно появляться и исчезать*” [3], „*оно <лицо> показалось*” [3], „*воздушные шары должны были дать Западу*” [3], „*истребители не способны*” [3], „*способные держатся на воде гондолы*” [3]. Персоніфікація в журналістських матеріалах комічного спрямування як різновид тропів дає можливість читачу сприйняти текст образно; такий художній засіб також підкреслює значущість процесу чи явища, яке змодельоване в лабораторних умовах або взагалі є припущенням. Персоніфікація спрощує описові мовні конструкції, що роблять текст значно важчим для сприйняття, так, фраза „*умирающий Древний Рим*” [3] замінила конструкцію на кшталт „*Давній Рим, що зазнав великих руйнацій під час війн та, відповідно, економічного занепаду*”.

Прикладів метонімії та синекдохи в аналізованих публікаціях зустрічається небагато, однак випадки їх використання є цілком слухними, оскільки вони чітко характеризують процеси. Подібні фігури спрощують сприйняття та розуміння широким загалом певних складних наукових проблем, зокрема, пов'язаних із космосом. Метонімією традиційно називають перенесення назви з одного предмету або явища на інший: „*достаточно было мозга и знаний неандертальца*” [3]. Перенесення значення з цілого на його окрему частину – синекдоха: „*цивилизация вступила в опасную фазу*” [3].

Літота і гіпербола – це, відповідно, применшення та перебільшення певного явища чи процесу. У текстах аналізованого видання, які описують припущення, складно виявити гіперболу або літоту. Так, у фразі „*посылавший армии за тридевять земель*” [3] однозначно використовується гіпербола, однак „*пройдет не так уж много времени*” [3] трактувати як гіперболу чи літоту однозначно не можливо – не вповні зрозуміло, порівняно із чим це визначається: із тривалістю людського життя, існуванням людства чи існуванням Всесвіту.

Тема космосу постійно висвітлюється у друкованих ЗМІ для широкого загалу, і відповідні матеріали є досить описовими. Складні поняття та терміни в них часто замінюються порівняннями, тексти характеризуються образністю. Образність же, у свою чергу, втілюється засобами контекстуально-синонімічного у вираження – тропами, завдяки яким текст стає зрозумілішим для читача. При тому вживання тропів у таких текстах є дещо незвичним та неоднозначним.

ЛИТЕРАТУРА

1. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова : у 5 т. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. 4 : Стилістика. – 588 с.
2. Галич О. Теорія літератури : підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / Галич О., Назарець В., Васильєв Є. ; за наук. ред. О. А. Галича. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
3. Интересная газета. – Блок Д „Невероятное”. – 1999. – №1 (64).
4. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови : учебн. – К. : Вища шк., 1987. – 352 с.
5. Розенталь Д.Э. Справочник по русскому языку. Практическая стилистика / Д. Э. Розенталь. – М. : ОНИКС 21 век ; Мир и образование, 2001. – 381 с.

Науковий керівник: Хавкіна Любов Марківна – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри журналістики, доктор наук із соціальних комунікацій, професор.